

лити виконати основні завдання реформування пенсійної системи в Україні, а саме:

а) реалізувати конституційне право громадян на соціальний захист у старості;

б) запровадити дійову систему пенсійного забезпечення, що дасть можливість застрахованим громадянам після виходу на пенсію мати гарантований рівень доходів, який забезпечував би сталий рівень життя;

в) застосовувати принцип заінтересованості кожної працездатної особи у власному матеріальному забезпеченні при виході на пенсію, а також принцип соціальної справедливості в пенсійному забезпеченні;

г) зменшити демографічне навантаження на фінансову систему пенсійного фонду;

д) надати можливості громадянам України підвищувати свій добробут у старості через недержавне пенсійне забезпечення.

Слід зауважити, що існує міжнародний досвід опрацювання основних принципів, на які має спиратися пенсійна система: це солідарність, обов'язкова участь громадян у системі загальнообов'язкового пенсійного страхування, відповідальність держави за створення пенсійної системи, соціальна справедливість і розмежування джерел фінансування пенсійної системи між державою, роботодавцями та громадянами, рівність пенсійного віку для чоловіків та жінок, поступовість збільшення пенсійного віку.

При запровадженні міжнародного досвіду щодо пенсійного забезпечення необхідно враховувати, що пенсійна реформа повинна бути спрямована перш за все на покращання матеріального забезпечення населення України на підставі страхових засад і введення персоналізованого обліку обов'язкових страхових внесків. Персоналізація у пенсійній системі має прогресивне значення, а саме:

а) відбиватиме внесок кожного працівника в солідарну пенсійну систему;

б) Пенсійний фонд України матиме необхідні дані для розрахунку пенсій із можливістю врахування загальної суми страхових внесків до нього;

в) надасть можливості ефективного управління в системі державного соціального пенсійного страхування;

г) підвищить платіжну дисципліну платників обов'язкових страхових внесків, у тому числі громадян;

д) держава матиме дійсну інформацію про трудовий стаж і заробітки громадян, необхідну для перевірки даних про доходи;

е) скоротить адміністративні витрати, пов'язані зі звітуванням і платежами до пенсійної системи;

є) спростить порядок звернення за призначенням пенсії і підтвердженням прав громадян на пенсію.

Пенсії, на наш погляд, повинні призначатися залежно від трива-

ності страхового стажу і величини заробітку, з якого сплачуються обов'язкові страхові внески. При призначенні пенсії за віком треба враховувати не трудовий, а страховий стаж, тобто період роботи, протягом якого працездатна особа підлягала державному загальнообов'язковому соціальному пенсійному страхуванню і сплачувала (або за неї сплачувала) обов'язкові страхові внески. Такий механізм урахування трудового внеску стимулюватиме тривалість роботи працівника, вихід із тіньової зайнятості, прагнення до отримання високих заробітків, запобігатиме різноманітним зловживанням у пенсійних правовідносинах.

При запровадженні нової пенсійної системи необхідно чітко визначити коло суб'єктів, які підлягають загальнообов'язковому пенсійному страхуванню, а також страхувальників, страховика, передбачити можливість отримати пенсії за віком у підвищеному розмірі в разі відстрочення часу її призначення, що дозволить максимально використувати наявний трудовий потенціал і реалізовувати право громадян за їх бажання поліпшувати матеріальне становище й отримувати підвищену пенсію.

При здійсненні пенсійної реформи необхідно враховувати положення законодавства про можливість призначення окремим категоріям працівників залежно від умов праці дострокових пенсій за рахунок коштів підприємства чи організації, призначених на оплату праці. Таке становище буде сприяти реальному запровадженню соціального партнерства між роботодавцями та працівниками.

Список літератури: 1. *Погорілко В.Ф.* Нова Конституція України: огляд, коментарі і текст Основного Закону. – К.: Наук. думка, 1998. – 156 с. 2. *Сирота І.М.* Право пенсійного забезпечення в Україні. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 288 с. 3. *Яценко В.* Як створити тривікову пенсійну систему в Україні // К.: Україна: аспекти праці. – 2000. – № 1. – 75 с.

Надійшла до редакції 11.10.2000 р.

УДК 349.42

*Т.В. Лямцева, аспірантка
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, м. Харків*

ПРО ЮРИДИЧНУ ПРИРОДУ БІЗНЕС-ПЛАНУ ДЕРЖАВНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

В умовах ринкових перетворень, пов'язаних із переходом державних сільськогосподарських підприємств до діяльності в достатньо динамічному ринковому середовищі, важлива роль у забезпеченні ефективності виробничо-господарської діяльності цих підприємств належить їм

прогнозуванню, основу якого складає планування. Планування є нормою будь-якої виробничо-господарської, підприємницької і комерційної діяльності, розробка стратегії і тактики яких сьогодні є найважливішим завданням для будь-якого підприємства, включаючи й державні сільськогосподарські підприємства. Це викликано перш за все кризовою ситуацією, що склалася в агропромисловому комплексі та й в економіці України в цілому, нестабільною кон'юнктурою на ринку сільськогосподарської продукції і матеріально-технічних засобів, відсутністю еквівалентного товарообміну між промисловістю й сільським господарством на підставі паритетного ціноутворення на їхню продукцію, а також державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників за допомогою систем пільгового кредитування, оподаткування, страхування тощо. Окрім того, ці несприятливі чинники посилюються специфікою самого аграрного виробництва (сезонність, залежність від кліматичних умов, родючості ґрунтів тощо), а отже, підвищенням ризику, що характеризує виробничо-господарську діяльність таких підприємств.

За даних умов планування виробничо-господарської діяльності державного сільськогосподарського підприємства є об'єктивною необхідністю. Під ним слід розуміти визначення цілей розвитку сільськогосподарського підприємства, методів, способів і засобів їх досягнення, розробка програми, плану дій різного ступеня деталізації на найближчу та майбутню перспективу як одна з найважливіших передумов оптимального управління сільськогосподарським виробництвом. У сьогоднішній швидко змінюваній економічній ситуації неможливо досягти позитивних результатів, якщо не здійснювати планування своїх дій і не прогнозувати наслідки.

Економічні реформи нерозривно пов'язані зі зміною усталених стереотипів управління, а також методів у плануванні. Сучасна економічна ситуація, пов'язана з переходом до ринкових аграрних відносин, диктує державним сільськогосподарським підприємствам новий підхід до планування їх виробничо-господарської діяльності. Вони змушені шукати такі його форми й моделі, які забезпечували б максимальну ефективність рішень, які приймаються, і сприяли б підвищенню ефективності їх діяльності. Нині найприйнятнішою формою планування виробничо-господарської діяльності сільськогосподарського підприємства є така спеціальна форма плану, як бізнес-план.

У зв'язку з цим є потреба розглянути юридичну природу бізнес-плану державного сільськогосподарського підприємства в методологічному аспекті. Бізнес-план – це найважливіший комплексний документ, який регламентує виробничо-господарську й комерційну діяльність підприємства, розробляється на рік і на перспективу. Ефективність виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств прямо залежить від виконання бізнес-плану. У процесі здійснення своїх посадових функцій керівники та спеціалісти підприємства зобов'язані ви-

користувати всі доступні їм організаційно-управлінські, економічні та трудові заходи за умови їх реалізації відповідними правовими засобами. З огляду на це сільськогосподарське підприємство визначає загальні свої цілі (перспективні – до 5 років, поточні – до 1 року й оперативні – на місяць, декаду тощо), опрацьовує шляхи їх здійснення, забезпечує постійний контроль за виконанням зазначених у бізнес-плані показників. У бізнес-плані окреслюються ті конкретні завдання, що ставляться перед підприємством, визначається доцільність та обсяги залучення капіталовкладень (інвестицій). Ці завдання повинні бути конкретними, з визначеними строками виконання, мати розроблену маркетингову стратегію підприємства [1, с. 348]. Отже, бізнес-план виступає об'єктивною оцінкою власної виробничо-господарської діяльності підприємства і в той же час необхідним інструментом проектно-інвестиційних рішень згідно з потребами ринку, тобто його розробка є одночасно розвідувальною, науково-дослідницькою та проектною роботою [6, с. 3].

В економічній літературі бізнес-план визначається як план здійснення бізнес-операцій, дій підприємства, який містить відомості про нього, про його продукцію, її виробництво й ринки збуту, маркетинг, організацію операцій та їх ефективність [4, с. 35].

Мета розробки бізнес-плану – планування господарської діяльності державного сільськогосподарського підприємства на наступні періоди згідно з потребами ринку і можливостями отримання необхідних ресурсів. В умовах становлення ринкових економічних відносин особливої значущості набуває також пошук покупців сільськогосподарської продукції підприємства, виявлення запитів і потреб споживача, організаційно-правове забезпечення її збуту, рентабельність виробництва і прибутковості.

Крім того, бізнес-план допомагає вирішити такі основні проблеми:

- а) накреслити конкретні напрямки виробничо-господарської діяльності підприємства, цільові ринки та місце підприємства в них;
- б) сформулювати довгострокові й короткострокові цілі підприємства, стратегію й тактику їх досягнення;
- в) вибрати асортимент і визначити показники сільськогосподарської продукції, що буде запропонована споживачам державним сільськогосподарським підприємством;
- г) зробити розрахунок виробничих і невиробничих витрат;
- д) визначити склад маркетингових заходів по вивченню ринку, стимулюванню продажу, ціноутворенню тощо;
- е) оцінити фінансове становище підприємства й відповідність фінансових і матеріальних ресурсів можливостям досягнення поставлених цілей [6, с. 5, 6].

Таким чином, бізнес-план дозволяє проаналізувати можливості виробничо-господарської діяльності державного сільськогосподарського

підприємства й обґрунтувати вибір пріоритетних цілей, тобто визначити стратегію функціонування останнього.

Разом з тим необхідно зазначити, що бізнес-план є принципово новим для нашої економіки документом. У традиційному для вітчизняного централізованого планування техніко-економічному обґрунтуванню і оцінці економічної ефективності проекту було цілком достатньо відвести лише декілька сторінок тексту. На відміну від цього, бізнес-план досить детально характеризує всі основні аспекти діяльності підприємства, містить аналіз проблем, з якими може зіткнутися підприємство, а також визначає способи їх вирішення. Він дає уявлення про можливість розвитку сільськогосподарського виробництва, способи просування продукції, сировини рослинництва і тваринництва на ринок, ціни, можливі прибутки, основні фінансово-економічні результати діяльності підприємства, визначає зони ризику, пропонує шляхи їх зниження. Бізнес-план використовується незалежно від сфери діяльності, масштабів, спеціалізації, форм власності й організаційно-правової форми аграрного товаровиробника. З урахуванням цього можна вважати правильною думку про те, що він є необхідним елементом комерційного успіху, бо дозволяє ретельно проаналізувати й перевірити ідеї на підставі кон'юнктурного прогнозу, встановити їх реальність і перспективність [3, с. 86].

Згідно зі ст. 20 Закону України "Про підприємства в Україні" державні сільськогосподарські підприємства наділені правом самостійно планувати свою виробничо-господарську діяльність, а отже, самостійно розробляти й затверджувати свої бізнес-плани. Розробку бізнес-плану здійснює адміністрація такого підприємства разом із спеціалістами підприємства й керівниками структурних підрозділів на підставі договорів і державних контрактів, укладених підприємством. Затверджує розроблений бізнес-план вищий орган управління – керівник (директор) державного сільськогосподарського підприємства.

Тут виникає запитання: яка ж юридична природа бізнес-плану – чи є він локальним нормативним актом, чи актом адміністративного характеру? Ми схилиємося до думки, що правильним є положення про те, що бізнес-план за своєю юридичною природою ближчий до локального нормативного акта. У теорії права під локальним нормативним актом розуміють документ органу управління корпорації – підприємства, установи, організації, який містить корпоративні (локальні) норми, спрямовані на саморегуляцію відносин, що складаються в ній [5, с. 117]. За його допомогою регулюються лише конкретні питання, діючи локально – тільки в межах корпорації. Локальні нормативні акти видаються органами управління господарюючого суб'єкта, компетентними у вирішенні тих чи інших питань його виробничо-господарської чи соціальної діяльності. Звідси випливає їх владність, офіційність та обов'язковість.

У юридичній літературі виділяють загальні ознаки локального

нормативного акта. Так, цей акт а) має правотворчий характер, оскільки в ньому корпоративні норми встановлюються, змінюються і припиняють свою дію; б) видається органом управління корпорації (підприємства, установи, організації) тільки в межах його компетенції; в) видається згідно із встановленим законом порядком, якщо такий існує (наприклад, сумісно або за узгодженням профспілкового комітету); г) має форму письмового акта-документа (наказ директора, рішення загальних зборів тощо) з конкретними реквізитами (назва акта, дата прийняття, номер, підписи посадових осіб та ін.); д) відповідає Конституції й законодавству України [5, с. 118].

В аграрному праві під локальними нормативними актами розуміють нормативні рішення, які регулюють аграрні відносини, можуть створювати і фактично створюють визнані державою обов'язкові для учасників правовідносин локальні норми права [2, с. 70]. Виникнення й існування у сфері аграрного виробництва таких актів можна пояснити тим, що соціально-економічне становище державних сільськогосподарських підприємств обумовлює їхню правосуб'єктність. Суб'єктивні права й обов'язки даного виду аграрних товаровиробників згідно з чинним законодавством полягають у самостійному вирішенні правових питань виробничо-господарської, фінансової, комерційної та інших видів діяльності. Отже, регулювання відносин, що при цьому складаються, є прерогативою, правомочністю конкретного підприємства як суб'єкта аграрного права.

З огляду на вищеведене дозволимо собі повторити, що бізнес-план державного сільськогосподарського підприємства за своєю юридичною природою ближчий до локального нормативного акта, оскільки йому притаманні характерні риси останнього: а) він приймається вищим органом управління державного сільськогосподарського підприємства – директором; б) діє локально – регулює відносини, що складаються в межах корпорації в процесі здійснення виробничо-господарської діяльності; в) є обов'язковим для господарюючого суб'єкта й розрахований на неодноразове використання; г) має письмову форму; д) відповідає Конституції й законодавству України. Окрім того, слід зазначити, що бізнес-план державного сільськогосподарського підприємства не потребує затвердження ніякими вищими органами влади й управління, а тому його не можна вважати актом адміністративного характеру.

Бізнес-план характеризується такими складниками, як-то: короткий висновок-резюме; підприємство, його продукція чи окремий продукт; цілі та стратегія; дослідження ринку; оцінка конкурентів; плани маркетингу й виробництва; організація й управління; юридичний і фінансовий плани; програми інвестування; зменшення ризику та страхування; вплив на навколишнє середовище. У ньому також зазначаються обсяги виробництва в кожній із галузей, прибуток, строки повернення інвестицій за умови їх залучення для розвитку господарства.

Отже, бізнес-план – це спеціальний комплексний документ, у якому обґрунтовуються загальні та специфічні аспекти функціонування підприємства в умовах ринку, вибір стратегії й тактики конкуренції, оцінка фінансових, матеріальних, трудових ресурсів, необхідних для досягнення цілей аграрного товаровиробника, і який в умовах ринкових перетворень стає одним з найважливіших засобів підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності сільськогосподарського підприємства.

Список літератури: 1. Аграрне право України: Підручник: 2-е вид., переробл. та доп. / За ред. В.З. Янчука.- К.: Юрінком Інтер, 2000. - 720 с. 2. Аграрне право: Учебник для вузов / Под ред. Г.Е. Быстрова, М.И. Козыря.- М.: Юрид. лит. 1998. - 532 с. 3. Гуторова Л. Как стать супербизнесменом.- Харьков: РИП "Оригинал", 1998. - 240 с. 4. Райсберг Б. А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь: 2-е изд-е, испр. - М.: ИНФРА -М, 1998. - 430 с. 5. Теория государства и права: Учебник / Скаун О.Ф., Подберезский Н.К. - Харьков, 1997. - 496 с. 6. Уткин Э. А. Бизнес-план компании. - М.: ЭКМОС, 2000. - 96 с.

Надійшла до редакції 26.10.2000 р.

УДК 342.25

І.І. Бодрова, аспірантка

*Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, м. Харків*

ПРАВОВА ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ АСОЦІАЦІЙ МІСЦЕВИХ РАД УКРАЇНИ

Швидкий розвиток асоціацій місцевих рад України (далі за текстом – АМРУ) закономірно обумовлений їх трансформацією з органів, наділених державно-владними повноваженнями, в органи місцевого самоврядування, які самостійно вирішують питання місцевого значення в інтересах відповідних територіальних громад. Посилення взаємодії місцевих рад з метою забезпечення ефективнішого здійснення своїх повноважень, захисту прав та інтересів територіальних громад шляхом утворення добровільних об'єднань, а також посилення взаємодії останніх з органами державної влади обумовили необхідність правової інституціоналізації АМРУ.

Численні визначення правової інституціоналізації, розрізняючись у деталях, схожі за своєю суттю: це є процес перетворення АМРУ в правовий інститут шляхом повнішого регулювання правом комплексу відносин, пов'язаних зі створенням, організацією та діяльністю АМРУ, тобто йдеться про визнання правового статусу АМРУ – саме таке розуміння цього правового феномена є пануючим у вітчизняній і зарубіжній науці.

Разом з цим треба зазначити, що йдеться лише про одну з форм інституціоналізації – правову, яка може не співпадати в часі з іншими, зокрема організаційно-політичною. Формування певних інститутів громадянського суспільства, як правило, передує їх правовій регламентації, що є важливою умовою забезпечення об'єктивності й реальності правових норм. Нормативне ж регулювання, у свою чергу, повинно активізувати процеси більш чіткого як організаційного, так і політико-правового їх оформлення.

АМРУ, як формалізовані організації з усіма належними їм ознаками (внутріорганізаційна будова, матеріально-фінансова база, функціональна й компетенційна визначеність на підставі статуту), вже отримали організаційне оформлення і посіли важливе місце не лише в механізмі функціонування місцевого самоврядування, але й громадянського суспільства в цілому як інститути, що можуть реально впливати на владу. Отже, уже сформований інститут громадянського суспільства викликає необхідність розширення своєї правової регламентації.

Правову основу функціонування АМРУ сьогодні складають загальні норми Конституції України і Закону від 21.05.1997р. "Про місцеве самоврядування в Україні". Так, право місцевих рад утворювати асоціації було закріплено ст. 15 цього Закону, яка встановила, що органи місцевого самоврядування з метою ефективнішого здійснення своїх повноважень, захисту прав та інтересів територіальних громад можуть об'єднуватися в асоціації та інші добровільні об'єднання, які підлягають реєстрації відповідно до законодавства в органах Міністерства юстиції України. Тут же встановлюється і певне обмеження змісту діяльності асоціацій та інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування: їм не можуть передаватися повноваження органів місцевого самоврядування [2; 1997. – № 24. – Ст. 170]. Ця норма Закону в найбільш загальному вигляді закріпила існування АМРУ. При цьому треба зауважити, що своєї конституційної інституціоналізації АМРУ не отримали, хоча цей вид останньої визнається не всіма науковцями, а інколи із загальної форми юридичної інституціоналізації навіть не вирізняється. Проте Конституція України заклала необхідні конституційно-правові підвалини функціонування об'єднань як важливих інститутів громадянського суспільства.

Така система нормативного регулювання була виправданою на першому етапі формування АМРУ. Сучасний же етап їх розвитку, що характеризується наявністю процесів удосконалення як організаційних, так і функціональних аспектів діяльності, потребує переходу до якісно іншого, детальнішого нормативно-правового регулювання. Нормативно визначений правовий статус, з одного боку, має стати важливою гарантією реалізації місцевими радами права на об'єднання, що захищає від необґрунтованого втручання держави, а з другого – повинен вести діяльність АМРУ в певні, нормативно визначені межі й попередити вико-